

М.В. Абабурка(УА “Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А.А. Куляшова”)**МЕТАДАЛАГІЧНЫЯ АСНОВЫ ПЕДАГАГІЧНАЙ
ДЗЕЙНАСЦІ ЯКУБА КОЛАСА***У артыкуле акрэслена значэнне дзейнасці Якуба Коласа як метадыста-тэарэтыка і педагога-практыка.*

Якуб Колас (К. М. Міцкевіч) вядомы не толькі як вялікі пісьменнік, але і як настаўнік, як метадыст-тэарэтык і метадыст-практык. Яго педагагічная дзейнасць пачалася ў розных дакастрычніцкіх школах, а закончылася выкладаннем роднай мовы ў Белпедтэхнікуме і Белдзяржуніверсітэце, а таксама і чытаннем лекцый на разнастайных курсах павышэння кваліфікацыі настаўнікаў роднай мовы і літаратуры (пераважна ў перадваенны савецкі час).

Якуб Колас (К. М. Міцкевіч) – аўтар 2 вучэбна-метадычных дапаможнікаў:

1) “Другое чытанне для дзяцей беларусаў” (Санкт-Пецярбург, 1909);

2) “Методыка роднае мовы” (Менск, 1926).

Першы дапаможнік мае чыста практычнае значэнне, хоць і падзелены на такія раздзелы, як “Апавяданні”, “Вершы і байкі”, “Родныя абразы”, “Казкі”. Другі дапаможнік пераважна тэарэтычны: ён мае аўтарскую “Прадмову”, самастойныя раздзелы: “Методыка роднай мовы і яе задачы”, “Кароткі гістарычны агляд метадаў навучання роднай мове”, “Методыка чытання”, “Методыка інсьёма”, “Агляд лемантароў” і “Літаратура па методыцы роднай мовы” [1, с. 313–505]. Тэарэтычныя асновы методыкі беларускай (роднай) мовы зводзіцца Якубам Коласам да дыдактыкі, якая “выясняе асноўныя пачаткі, прынцыпы навучання таму ці іншаму прадмету, напрыклад, пры навучанні роднай мове, гісторыі, грамадзязнасці, матэматыцы і інш.” [1, с. 317]. Робіцца вывад: “Методыку можна вызначыць як тэорыю выкладання таго ці іншага прадмета. Такім чынам, кожны прадмет школьнага выкладання мае сваю методыку” (гамсама), і больш проста: “Методыка роднай мовы павінна паказаць, як трэба весці навучанне роднай мове, каб яно было і паспешным і навукова правільным” [1, с. 317]. Калі задачы выкладання (вывучэння) роднай мовы ў Я. Коласа канкрэтныя і выразныя (паводле яго “Методыкі...”, навучыць дзяцей чытаць, пісаць, разумець сам лад мовы і развіваць вуснае маўленне), то “прынцыпы выкладання роднай мовы ў новай школе” расплывістыя, са спасылкамі на прафесараў Дзюі і Гільдэбранда, хоць заключным акордам у развагах Коласа-метадыста з’яўляецца выснова: “Задача

настаўніка і будзе заключацца ў тым, каб устанавіць правільныя адносіны паміж роднай стыхійнай гаворкай і пэўнымі нормамі літаратурнай кніжнай мовы” [1, с. 323]. Аднак фарміраванне свядомасці і самасвядомасці вучняў, праблемы выхавання ў працэсе вучобы вучняў як роднай мове, так і іншым прадметам, а таксама праблемы суадносін рацыянальнага і эмацыянальнага, тэарэтычнага і практычнага, фундаментальнага і прыкладнага і г. д. толькі дзе-нідзе ўпамінаюцца. Праўда, зусім не згадваецца марксісцка-ленінская тэорыя пазнання разам з марксісцка-ленінскай этыкай і эстэтыкай. Ва ўсёй Коласавай “Методыцы мовы” такія пастулаты, як “мова – найважнейшы сродак камунікацыі”, “мова і маўленне непарыўна звязаны з мысленнем”, “мова і маўленне – сацыяльныя з’явы, і таму найперш выконваюць сацыяльныя функцыі”, “мова – сродак афармлення і выражэння думкі” і інш., раскрываюцца дастаткова поўна і на належным тэарэтычным і практычным (ілюстрацыйным) матэрыяле. Сінтэтычныя, аналітычныя і сінтэтычна-аналітычныя метады класіфікуюцца і кваліфікуюцца належным чынам, а методыка чытання і методыка пісьма цесна ўзаемазвязаныя, абапіраюцца на методыку арфаграфіі і граматыкі, фанетыкі і лексікі. Асобна разглядаюцца метады пісьма-чытання і метады чытання-пісьма. Вельмі часта Якуб Колас абапіраецца на выказванні ці парады Л. Талстога, К.Д. Ушынскага, Л.І. Ціхеевай і інш.

Практычная накіраванасць методыкі роднай мовы – асноўны прычыш методыкі Якуба Коласа (К. М. Міцкевіча), які “не адрываўся ад рэальных умоў жыцця..., стараўся даць настаўніку ўсё тое, што, канечна, патрэбна з педагагічнага і метадалагічнага погляду для правільнай работы ў школе” [1, с. 315]. Але Я. Колас папярэджвае: “...залішняя практычнасць не павінна ісці насупярэч з патрабаваннямі разумнага і ўдумнага выхавання і навучання. Наадварот, пры навучанні педагагічны бок мае больш важнае значэнне і павінен быць пастаўлены вышэй чыста практычных задач” [1, с. 318].

Месца роднай мовы сярод іншых прадметаў вызначае Колас-педагог так:

1) родная мова, што мае агульнаасветнае значэнне (агульнаасветны аспект);

2) родная мова, што мае выхаваўчае значэнне (выхаваўчы аспект);

3) практычнае значэнне роднай мовы паводле сувязі з чытаннем і пісьмом (практычны аспект).

Коласаўскі каментар прадэманстраванай сістэмы спыняе ўвагу чытача на кнізе як крыніцы ведаў (“Цераз кнігу дзіця набывае многа розных ведаў з розных навук”), а “ўдзел мовы ў дзейнасці мыслення” прыводзіць да заканамернага іх узаемадзяння і ўзаемаразвіцця.

Такім чынам, Якуб Колас (К. М. Міцкевіч) быў выдатным педагогам-метадыстам і паставіў на трывалую аснову методыку выкладання роднай мовы.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Колас, Я. Збор твораў : у 14 т. / Я. Колас. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1976. – Т. 12 : Публіцыстычныя і крытычныя артыкулы 1947–1956. – 528 с.